

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах

Ліна ПЕРЕЛИГІНА

“ 22” червня 2020 року

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«Анатомія нервової системи
та фізіологія вищої нервової діяльності»**

циклу загальної (обов'язкової) підготовки
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за освітньо-професійними програмами «Екстремальна та кризова
психологія», «Робота з персоналом».

Силабус розроблено згідно робочої програми навчальної дисципліни
Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

Рекомендовано кафедрою психології діяльності в особливих умовах на:
2020-2021 навчальний рік   Протокол від «18» червня 2020 року № 11

Перезатверджено.

Начальник кафедри ПДОУ _____ Ліна ПЕРЕЛИГІНА
(підпис)

20__-20__ навчальний рік   Протокол від «__» _____ 20__ року № __

Перезатверджено.

Начальник кафедри ПДОУ _____ Ліна ПЕРЕЛИГІНА
(підпис)

20__-20__ навчальний рік   Протокол від «__» _____ 20__ року № __

2020рік

1. Анотація.

Дисципліна «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти на засадах аналізу сучасних анатомічних і фізіологічних концепцій наукових знань про особливості будови та функціонування центральної нервової системи з метою розуміння психологічних явищ, прогнозування розвитку психологічних процесів і станів; ознайомлення здобувачів з функціонуванням центральної та периферичної нервової системи; вироблення у них практичних вмінь та навичок використання знань анатомії нервової системи та фізіології вищої нервової діяльності в подальшій професійній діяльності психолога.

2. Інформація про викладача

Загальна інформація	Ільїна Юлія Юріївна - доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах соціально-психологічного факультету, кандидат біологічних наук, доцент.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 435. Робочий номер телефону – 707-34-74.
E-mail	ilina@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси*	- Морфологія нервової системи - морфологічні аспекти психічної діяльності
Професійні здібності*	Професійні знання та значний досвід викладання анатомії людини та дисциплін природничого циклу
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Порівняльна анатомія м'язово-шкіряного та променевого нервів у деяких комахоподібних. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. біол. наук, Київ. Анатомо-фізіологічна підготовка вчителя у педагогічному вузі /Зб. наук. праць міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі», Слов'янськ, с. 179-181. Морфологічні основи психічної діяльності. Навч. посібник. Слов'янськ (у співавторстві).

* – заповнюється за бажанням НПП.

3. Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щовівторка з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 435. У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

4. Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Пререквізити: Основи біології людини.

Постреквізити: психофізіологія, загальна психологія, вікова та геронтопсихологія, патологічна та клінічна психологія.

5. Характеристика навчальної дисципліни

Мета: засвоєння знань з анатомії НС та фізіології вищої нервової діяльності, вміння їх використовувати для розуміння закономірностей вищої нервової діяльності людини, а також генеза психоневрологічних захворювань; формування наукового світогляду, реалістичного розуміння походження та розвитку психічних здібностей людини та тварин, оскільки прогнозованість психічних процесів побудована на матеріальному анатомічному субстраті просторово-часової організації нервової системи.

Завдання:

- освоїти знання, які дадуть можливість ефективно вивчати психологічні дисципліни;
- розширити та поглибити теоретичні знання стосовно особливостей психічних процесів;
- вплинути на розумовий та емоційний розвиток здобувачів;
- допомогти їм у вирішенні проблеми професійного самовизначення,
- сформувати у здобувачів навички та уміння наукового дослідження рефлексорної діяльності;
- укріплювати позитивну учбову мотивацію.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен знати :

- формування нервової системи в онтогенезі та філогенезі;
- організацію нервової тканини;
- принципи рефлексорної діяльності;
- основні електричні явища, що забезпечують функціонування мозку;
- будову центральної та периферичної нервової системи;
- закономірності життєдіяльності організму людини, які визначають характер та особливості поведінки;
- будову та функції органів чуття, які здійснюють зв'язок з оточуючим середовищем, забезпечуючи взаємодію з ним.

Вміти:

- пов'язувати фізіологічні процеси організму з організацією його нервової системи;
- індивідуалізувати особливості анатомії і фізіології центральної нервової системи;

- застосовувати отримані знання при організації власної поведінки;
- кваліфікувати рівень психічної організації в залежності від організації головного мозку.

Володіти:

засобами знаходження та використання інформації про сучасні дослідження у галузі анатомії та фізіології вищої нервової діяльності.

Комунікація:

Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності

Здатність ефективно формувати комунікативну стратегію.

Автономність та відповідальність:

Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах

Відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб, здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- Знання та розуміння предметної області та розуміння предметної діяльності
- Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

- Здатність надавати домедичну допомогу постраждалому.

- Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Результати навчання.

- Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

- Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

- Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

- Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

- Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

- Аналізувати психологічні особливості дій працівників в напружених ситуаціях професійної діяльності; регулювати власну поведінку в різноманітних ситуаціях професійної діяльності.

- Оцінювати функціональний стан психофізіологічних систем організму відповідно до специфіки професійної діяльності, використовувати психофізіологічні методи для діагностики психосоматичних розладів, пов'язувати соматичні процеси з організацією нервової системи.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Денна форма навчання
Рік підготовки	1-й
Семестр	1, 2-й
Обсяг кредитів ЄКТС	7
Загальна кількість годин	210 год.
Лекції	32 год.
Практичні	62 год.
Лабораторні	0 год.
Самостійна робота	116 год.
Вид підсумкового контролю	Екзамен/екзамен

6. Календарно-тематичний план викладання дисципліни

Тривалість академічної години в Університеті становить 40 хвилин. Дві академічні години утворюють пару академічних годин, що триває 80 хвилин без перерви.

Тиждень навчання	Тема та її зміст	Вид навчальних занять
1 семестр (15 тижнів)		
Модуль 1		
1-6	Тема 1. 1.1. Загальна характеристика нервової системи і її структурних елементів	Лек. – 4 год. ПЗ. – 4 год. СР – 15 год.
	1.2. Міжклітинні взаємодії у нервовій системі	Лек. – 6 год. ПЗ – 4 год. СР - 15
Модуль 2		
7 - 15	Тема 2. 2.1. Рефлекторна діяльність нервової системи	Лек. – 6 год. ПЗ. – 4 год. СР – 12 год.
	2.2. Розвиток нервової системи в ембріогенезі	Лек. – 4 год. ПЗ. – 4 год. СР – 12 год.
	2.3. Філогенез нервової системи	Лек. – 2 год. ПЗ. – 4 год. СР – 10 год.
Всього 1 семестр		106 годин
2 семестр (21 тиждень)		

Модуль 3		
1 - 9	Тема 3. 3.1. Мозкова діяльність. Будова спинного та головного мозку.	Лек. – 2 год. ПЗ – 4 год. СР – 12 год.
	3.2. Будова стовбурної частини мозку	Лек. – 0 год. ПЗ – 4 год. СР – 12 год.
	3.3. Будова кінцевого мозку	Лек. – 0 год. ПЗ – 8 год. СР – 5 год.
	3.4. Провідні шляхи ЦНС	Лек. – 0 год. ПЗ – 4 год. СР – 5 год.
	3.5. Лімбічна система	Лек. – 0 год. ПЗ – 4 год. СР – 5 год.
Модуль 4		
10 - 21	Тема 4. 4.1. Периферична нервова система. Вегетативна нервова система.	Лек. – 2 год. ПЗ – 8 год. СР – 4 год.
	4.2. Спинномозкові та черепно-мозкові нерви	Лек. – 2 год. ПЗ – 2 год. СР – 3 год.
	4.3. Аналізатори	Лек. – 4 год. ПЗ – 8 год. СР – 6 год.
Всього 2 семестр		104 годин
Всього		210 годин

Примітка: Лек. – лекція; ПЗ – практичне заняття; СР – самостійна робота.

7. Список рекомендованої літератури

Базова

Ільїна Ю.Ю., Дметерко Н.В. Морфологічні основи психічної діяльності. Навч. посібник. Слов'янськ, - 2003.

Ільїна Ю.Ю. Методичні рекомендації з курсу «Анатомія нервової системи». -Харків, 2010.

Ільїна Ю.Ю., Перелигіна Л.А., Приходько Ю.А. Основи біології людини: підручник. Харків: ФОП Панов А.М., 2019.

Сапин М.Р., Билич Г.Л. Анатомия человека. М.: Высшая школа, -1989.

Синельников Р.Д., Синельников Я.Р. Атлас анатомии человека. М, 1993, Т. 4.

Старушенко Л.І. Анатомія і фізіологія людини. —К.: „Вища школа”. 1998.

Хоменко Б.Г. Анатомия человека. Киев, Высшая школа, 1991.

Чорнокульський СТ. Анатомія центральної нервової системи. К, 2002.

Допоміжна

Анатомия, физиология, психология человека. Краткий иллюстрированный словарь /Под ред. А.С. Батуева. – СПб: Питер, 2003.

Борзяк Э.И., Бочаров В.Я., Сапин М.Р. Анатомия человека. – М.: Медицина, 1993.

Козлов В.И., Цехмистренко Т.А. Анатомия нервной системы /Учебное пособие для студентов. – М.: Мир, ООО «Издательство АСТ», 2003.

Пирс Э. Анатомия и физиология для медсестер. – Мн.: БелАДИ, 1996.

7. Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Оцінювання результатів навчання з дисципліни «Анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності» здійснюється за накопичувальною бально-рейтинговою системою, основною метою якої є регулярна й комплексна оцінка результатів навчальної діяльності та сформованості компетентностей.

Оцінювання компетентностей здобувачів здійснюється з використанням трьох шкал:

перша – національна (традиційна) – 4-бальна (чотирибальна);

друга – рейтингова шкала оцінювання – ЄКТС;

третья – накопичувальна шкала – 100-бальна.

Порядок накопичування навчальних балів за 100-бальною шкалою

Вид навчальної роботи		Кількість	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна сума балів
І. Поточний контроль 1 семестр				
Модуль № 1	Лекції (активність на занятті)	5	1	5
	Практичні заняття (активність на занятті)*	4	1	4
	Модульний контроль (усне опитування)*	1	12	12
Разом за модуль № 1				21
Модуль № 2	Лекції (активність на занятті)	6	1	6

	Практичні заняття (активність на занятті)*	6	1	6
	Модульний контроль (усне опитування) *	1	12	12
Разом за модуль № 2				24
Разом за поточний контроль				45
II. Індивідуальна самостійна робота				22
III. Екзамен				33
Разом за всі види навчальної роботи				100
I. Поточний контроль 2 семестр				
Модуль № 3	Лекції (активність на занятті)	2	1	2
	Практичні заняття (активність на занятті)*	11	1	11
	Модульний контроль (усне опитування)*	1	12	12
Разом за модуль № 1				25
Модуль № 4	Лекції (активність на занятті)	2	1	2
	Практичні заняття (активність на занятті)*	9	1	9
	Модульний контроль (усне опитування) *	1	12	12
Разом за модуль № 2				23
Разом за поточний контроль				48
II. Індивідуальна самостійна робота				19
III. Екзамен				33
Разом за всі види навчальної роботи				100

* – обов'язкові види навчального контролю.

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів:
- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру;
- підсумкового контролю успішності.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті методом усного опитування, перевірки виконання завдань в атласах та проведення анатомічних диктантів. У процесі вивчення дисципліни здобувачі

в усній формі складають дві модульні контрольні роботи. Підсумкова форма контролю – іспити (у першому та другому семестрах).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 1 балів):

1 бал – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтується в темі та аргументовано висловлює свої думки, демонструє вміння користуватися наочністю та вологими препаратами під час відповідей на питання, наведено аргументацію відповіді, використовуються анатомічні терміни.

0,5 бал – здобувач частково володіє матеріалом та може окреслити лише деякі проблеми теми; обґрунтування відповіді недостатнє.

0 балів – здобувач не знає відповіді на поставлені питання або поверхово розкрив лише окремі положення при цьому допустив суттєві помилки.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мови, емоційність та переконаність, володіння анатомічною термінологією, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, тощо), логічна послідовність, вміння робити порівняння, висновки.

Модульний контроль є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення усного опитування здобувачів в аудиторії під час проведення останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля.

Критерії оцінювання знань здобувачів при усному опитуванні під час проведення модульного контролю (оцінюється в діапазоні від 0 до 12 балів):

12 балів – здобувач продемонстрував особливі творчі здібності.

11 балів – здобувач вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні явища, факти, виявляючи особисту позицію щодо них.

10 балів – здобувач продемонстрував початкові творчі здібності, самостійно оцінює окремі факти, явища, ідеї.

9 балів – здобувач вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом матеріалу.

8 балів – здобувач вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію і підтверджувати її.

7 балів – здобувач вміє застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій.

6 балів – здобувач відтворив значну частину теоретичного матеріалу і виявив розуміння основних положень.

5 балів – здобувач виявив вміння володіти матеріалом на рівні, вищому за початковий.

4 бали – здобувач володіє матеріалом на початковому рівні, матеріал відтворює на репродуктивному рівні.

3 бали – здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів.

2 бали – здобувач володіє матеріалом на елементарному рівні засвоєння, виклав матеріал уривчастими реченнями, виявив здатність

висловлювати думку на елементарному рівні.

1 бал – здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворив лише окремі факти, елементи, об'єкти.

0 балів – відповідь відсутня.

Перелік питань для обговорення на модульному контролі 1 (семестр 1).

1. Загальна характеристика та функції нервової системи.
2. Морфологія нейрону. Органели нейронів.
3. Класифікація нервових клітин.
4. Об'єднання нейронів як один з фундаментальних принципів організації роботи мозку.
5. Типи нейроглії. Характеристика гліальних клітин.
6. Гістогенез нервової тканини.
7. Загальні уявлення про розвиток нервової системи.
8. Синапс. Класифікація синапсів.
9. Робота K^+ - Na^+ насосів.
10. Загальні уявлення про механізми функціонування хімічного синапсу.
11. Апоптоз та некроз нейронів.
12. Локалізація медіаторів в ЦНС.
13. Хвороби, пов'язані з порушенням медіаторної функції.
14. Мозкові шлуночки.
15. Гематоенцефалічний бар'єр.
16. Циркумвентрикулярна система.

Перелік питань для обговорення на модульному контролі 2 (семестр 1).

1. Рефлекторна теорія та її основні принципи.
2. Інстинкти: визначення, класифікація.
3. Гальмування: визначення, види, значення.
4. Рефлекторний принцип будови нервової системи. Зворотній зв'язок.
5. Закономірності умовно-рефлекторної діяльності. Умови утворення умовного рефлексу. Приклади умовних рефлексів.
6. Види умовних рефлексів.
7. Еволюційні аспекти рефлекторної діяльності людини і тварин (Рівні рефлекторної реакції за Коганом).
8. Властивості нервових центрів.
9. Принципи координаційної діяльності ЦНС.
10. Фізіологія збудливих тканин.
11. Поняття про мембранний транспорт. Класифікація механізмів транспорту речовин крізь біомембрани.
12. Робота калієвих, кальцієвих та натрієвих каналів.
13. Поняття про біопотенціали. Їх види.
14. Закони подразнення збудливих тканин.
15. Поняття про подразники, їх види.

16. Ембріогенез головного мозку.
17. Філогенез нервової системи.

Перелік питань для обговорення на модульному контролі 1 (семестр 2).

1. Спинний мозок. Зовнішня будова та топографія.
2. Внутрішня будова спинного мозку.
3. Порівняльна анатомія головного мозку.
4. Ембріогенез головного мозку.
5. Головний мозок: топографія та загальна характеристика.
6. Довгастий мозок: топографія та будова.
7. Черепно-мозкові ядра, що розташовані у довгастому мозку: назва та область іннервації.
8. Задній мозок.
9. Будова та функції моста.
10. Мозочок: будова та функції.
11. Мозочок: серединний розріз (уздовж черв'яка).
12. Горизонтальний розріз мозочку: ядра мозочку.
13. Четвертий шлуночок мозку.
14. Середній мозок: топографія, еволюція, будова.
15. Поперечний розріз середнього мозку. Функції середнього мозку.
16. Проміжний мозок, топографія, будова.
17. Третій шлуночок: будова та межі.
18. Ядра проміжного мозку.
19. Загальна характеристика кінцевого мозку.
20. Рельєф плащу.
21. Борозни та звивини великих півкуль.
22. Цитоархітектоника кори мозку людини.
23. Будова кори великого мозку (характеристика прошарків клітин).
24. Локалізація функцій у корі великих півкуль.
25. Базальні ядра кінцевого мозку.
26. Бокові шлуночки мозку.

Перелік питань для обговорення на модульному контролі 2 (семестр 2).

1. Загальна характеристика периферичної нервової системи.
2. Порівняльна анатомія спинномозкових нервів.
3. Черепномозкові нерви: загальна характеристика.
4. Нерви шийного сплетіння, область іннервації.
5. Нерви плечового сплетіння, область іннервації.
6. Нерви поперекового сплетіння.
7. Нерви крижового сплетіння.
8. Загальні данні про вегетативну нервову систему.
9. Симпатичний відділ вегетативної нервової системи.
10. Парасимпатичний відділ вегетативної нервової системи.
11. Ретикулярна формація.
12. Лімбічна система.

13. Поняття про медіатор.
14. Провідні шляхи головного та спинного мозку.
15. Поняття про аналізатор.
16. Зоровий аналізатор.
17. Слуховий і присінковий аналізатори.
18. Шкірний аналізатор.
19. Смаковий і нюховий аналізатори.
20. Екстрапірамідна система.

Індивідуальна самотійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей, застосування набутих знань на практиці.

Здобувачу вищої освіти необхідно самотійно виконати поглиблене теоретичне дослідження з рекомендованої теми; представити словник анатомічних термінів, опорний конспект та ілюстративний матеріал до всіх тем, що вивчаються. Результати дослідження оформити звітом: словник, презентації, опорний конспект.

Критерії оцінювання індивідуальної самотійної роботи здобувачів (оцінюється в діапазоні від 0 до 12 балів):

12 балів – здобувач має послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викласти матеріал; продемонструвати здатність здійснювати аналіз, робити логічні висновки та узагальнення; продемонструвати знання анатомічних термінів. Використано ілюстративний матеріал, презентація, представлений словник анатомічних термінів, опорний конспект з кожної теми. Здобувач продемонстрував вміння доповісти матеріал аудиторії, вільно ним володіє.

11 – 10 балів - здобувач послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викладає матеріал; демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; володіє вільно анатомічною термінологією. Використано ілюстративний матеріал, презентація, представлений словник анатомічних термінів, але не в повній мірі теми самотійної індивідуальної роботи відображені в опорному конспекті.

9-7 балів – здобувач правильно викладає матеріал, частково демонструє здатність робити висновки та узагальнення, володіє певною мірою анатомічною термінологією. Використано ілюстративний матеріал, представлений словник анатомічних термінів, не всі теми самотійної індивідуальної роботи відображені в опорному конспекті.

6-4 бали здобувач вірно виконав більшу частину роботи, допущені незначні помилки у формулюванні термінів і категорій. Словник анатомічних термінів неповний. Опорний конспект неповний. Частково використано ілюстративний матеріал.

3-1 бали здобувач представив неповний опорний конспект, словник анатомічних термінів, відсутній ілюстративний матеріал з тем.

0 балів – індивідуальна самотійна робота не виконана.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час доповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно та письмово представити звітний матеріал.

Перелік рекомендованих питань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Особливості етапів еволюції нервової системи (дифузна, вузлова, трубчата).
2. Основні шляхи утворення клітин гліальної пластинки та нервової трубки.
3. Патології, пов'язані з обміном медіаторів.
4. Патології, пов'язані з порушенням синаптичної передачі.
5. Нижча та вища нервова діяльність.
6. Вплив тератогенів на розвиток нервової системи.
7. Філогенетичні аспекти розвитку нової кори.
8. Порушення функціонування сегментів спинного мозку.
9. Патологія функціонування довгастого мозку.
10. Гіпоталамо-гіпофізрна система.
11. Перебудова довгастого мозку в процесі філогенетичних перетворень.
12. Перебудова заднього мозку в процесі філогенетичних перетворень.
13. Перебудова мозочка в процесі філогенетичних перетворень.
14. Роль структур лімбічної системи в регуляції поведінки людини.
15. Вплив симпатичного та парасимпатичного відділів ВНС на роботу органів.
16. Філогенетичні перетворення зорових рецепторів.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі, проводиться у формі усного екзамену, який складається здобувачем у період екзаменаційних сесій згідно з розкладом. Екзаменаційні білети повністю охоплюють робочу програму дисципліни та забезпечують перевірку знань, навичок і умінь відповідного рівня, що передбачені програмою. Кількість екзаменаційних білетів для усного екзамену перевищуватиме кількість здобувачів у навчальній групі не менше, ніж на 5.

Зміст екзаменаційних білетів, перелік матеріалів, користування якими дозволяється здобувачу під час екзамену, а також критерії оцінювання рівня підготовки здобувачів обговорюються на засіданні кафедри і затверджуються начальником кафедри. Ці матеріали дійсні протягом навчального року, вони є складовою навчально-методичної документації з дисципліни. Екзаменаційні білети включають теоретичні питання та виконання практичного завдання.

При визначенні критеріїв оцінювання відповідей здобувача або виконання певного завдання з дисципліни необхідно враховувати:

- повноту і правильність відповіді;
- здатність узагальнювати отримані знання;
- здатність користуватися професійними та анатомічними термінами
- уміння аналізувати і оцінювати факти, події, інтерпретувати схеми, рисунки, працювати з вологими препаратами та наочністю.
- уміння викладати матеріал чітко, логічно, послідовно.

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (оцінюється від 0 до 33 балів):

33 - 30 балів ставиться, якщо основні питання розкриті на високому теоретичному і практичному рівнях, здобувач без ускладнень орієнтується в матеріалі, повністю відповідає на додаткові запитання. Якість відповідей свідчить про вільне володіння матеріалом лекційних і практичних занять, а також про ознайомлення з додатковим матеріалом з навчальної дисципліни.

29 - 24 балів ставиться, якщо розкриті основні питання, а на додаткові здобувач відповідає не повністю. Якість відповідей виявляє вільне володіння лекційним і практичним матеріалом. Ознайомлення з додатковими джерелами не систематизовано.

23 – 17 балів ставиться, якщо здобувач володіє тільки загальним поняттєвим апаратом, він у цілому орієнтується в досліджуваному предметі, але при розкритті основних питань допускає суттєві неточності..

16 – 9 балів ставиться якщо здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом: недостатньо розкриті зміст теоретичного питання, не виконане практичне завдання, допускаються суттєві помилки.

8-1 бали ставиться, якщо здобувач робить принципові помилки у відповідях, не може дати обґрунтовані відповіді на всі основні питання викладача, не орієнтується в основних теоретичних і практичних положеннях курсу, або не засвоїв окремі розділи курсу.

0 балів ставиться у разі відсутності будь-якого розуміння навчального матеріалу.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену (I семестр).

Тема 1. Загальна характеристика нервової системи і її структурних елементів. Нейрон – структурна одиниця нервової системи. Класифікація нейронів. Загальна морфологічна характеристика тіла нейронів. Плазмолема нейронів. Ядро нейронів. Гранулярна ендоплазматична сітка і базофільна речовина Нісся. Агранулярна ендоплазматична сітка. Комплекс Гольджі. Мітохондрії. Лізосомний апарат. Мікротрубочки. Пігменти нейронів. Обмін речовин у нейронах. Морфологічні особливості дендритів. Морфологічні особливості аксонів. Колатералі та терміналі аксонів. Оболонка аксонів. Нервове волокно та його будова. Мієлінові та немієлінізовані волокна. Апоптоз нейронів.

Тема 2. Міжклітинні взаємодії у нервовій системі. Об'єднання нейронів як один з фундаментальних принципів організації роботи мозку. Сіра

речовина мозку. Нервовий центр. Нейронні ланцюги та їх типи. Нейронні сітки. Нейронні ансамблі. Синапс та його будова. Класифікація синапсів. Глія. Структурна та функціональна характеристика гліальних клітин.

Тема 3. Рефлекторна діяльність нервової системи. Фізіологія нейрона. Функціональні стани нейронів. Стан спокою. Стан активності. Безперервно-аритмічний стан активності. Пачечний тип активності. Групова форма активності. Стан гальмування. Деякі фізіологічні характеристики гліальних клітин. Фізіологія синаптичної передачі. Роль іонів кальцію в екзоцитозі. Основи рефлекторної теорії. Рефлекторна дуга та її основні частини. Рефлекторний шлях. Рефлексивне поле. Еволюційні аспекти рефлекторної діяльності людини та тварин: елементарні безумовні рефлекси, координаційні безумовні рефлекси, інтегративні безумовні рефлекси, складні безумовні рефлекси (інстинкти), елементарні умовні рефлекси, складні форми вищої нервової діяльності.

Тема 4. Розвиток нервової системи в ембріогенезі. Гістогенез нервової тканини. Формування первинної нервової трубки. Розвиток спинного мозку. Розвиток головного мозку.

Тема 5. Філогенез нервової системи. Загальні уявлення про розвиток нервової системи у філогенезі. Дифузна нервова система. Вузлова нервова система. Трубочаста нервова система. Нервова система безхребетних. Нервова система хребетних. Філогенетичні аспекти розвитку нової кори.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену (2 семестр).

Тема 1. Мозкова діяльність. Будова спинного мозку. Топографія. Морфологічні особливості спинного мозку. Розріз спинного мозку. Сіра речовина спинного мозку. Біла речовина спинного мозку. Задній, боковий та передній роги спинного мозку. Стовбури спинного мозку. Оболонки спинного мозку. Нейроглія спинного мозку. Корінці спинного мозку та їх функціональне значення. Рефлекси спинного мозку.

Тема 2. Будова головного мозку. Загальні уявлення про головний мозок. Будова довгастого мозку. Морфо-фізіологічні особливості. Топографія. Ядра довгастого мозку. Рефлекси довгастого мозку. Участь довгастого мозку у керування руховою активністю. Функції довгастого мозку. Четвертий шлуночок. Будова моста. Топографія. Функції моста. Рефлекторна діяльність варолієва моста. Участь структур моста у керуванні руховою активністю. Морфологічні особливості середнього мозку. Топографія. Функції середнього мозку. Рефлекторна діяльність середнього мозку. Мозочок. Організація мозочка у ссавців. Топографія та будова. Функції мозочка. Будова та функції проміжного мозку. Організація інтегративних систем. Нервовий контроль сексуальної поведінки та гендерні уявлення особистості.

Тема 3. Топографія та будова кінцевого мозку. Морфофункціональна характеристика нової кори. Локалізація функцій в корі.

Тема 4. Провідні шляхи. Висхідні провідні шляхи спинного мозку, низхідні провідні шляхи: їх розташування та функції.

Тема 5. Лімбічна система. Будова та функції лімбічної системи. Ретикулярна формація. Гематоенцефалічний бар'єр. Мозкові оболонки. Гематоенцефалічний бар'єр.

Тема 6. Периферична та вегетативна нервова система. Периферична нервова система, її загальна характеристика Будова вегетативної нервової системи та її функції.

Тема 7. Спинномозкові нерви. Черепно-мозкові нерви. Спинномозковий сегмент. Сплетіння спинного мозку: утворення, основні нерви сплетінь та їх зони іннервації. Черепні нерви: назва, номер, характеристика та функції.

Тема 8. Аналізатори. Поняття про аналізатор. Зоровий аналізатор. Морфологічні особливості ока людини. Фоторецептори. Захисні механізми ока. Слуховий аналізатор. Морфологія периферичного відділу слухового аналізатора людини. Провідні шляхи та центри слухового аналізатора. Нюховий аналізатор. Периферичний відділ нюхового аналізатора. Механізм нюхової рецепції. Провідні шляхи нюхового аналізатора. Смаковий аналізатор людини. Периферичний відділ. Смакові бруньки. Провідниковий та корковий відділи смакового аналізатора.

Отримані здобувачем бали за накопичувальною 100-бальною шкалою оцінювання знань переводяться у національну шкалу та в рейтингову шкалу ЄКТС згідно з таблицею.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами з навчальної дисципліни

Накопичувальна 100-бальна шкала	Рейтингова шкала ЄКТС	Національна шкала
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Політика курсу

Програма курсу побудована так, що теоретичний матеріал здобувачі засвоюють на лекційно - практичних заняттях та при виконанні завдань самостійної роботи. Кожен етап роботи проходить обговорення у групі на практичних заняттях та при використанні дистанційного навчання. Це удосконалює аналітичні уміння здобувачів, виховує комунікативні навички, запобігає плагіату.

Прилюдно представляючи хід та результати виконання індивідуального самостійного завдання, здобувач освіти не тільки демонструє свої знання і

навички, але й одночасно навчає інших здобувачів та має змогу представити результати пошукової роботи, вислуховуючи відгуки колег. Якщо здобувач пропустив аудиторне заняття, практичне завдання виконує самостійно, опрацювавши рекомендовану літературу з подальшим звітуванням викладачеві. Не допускається використання чужої інтелектуальної власності, відслідковується викладачем плагіат. Оцінка за семестр, у зв'язку з практичним направленням курсу, виставляється за практичні завдання та виконання самостійної роботи.

З навчальною метою під час заняття мобільними пристроями дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача.

Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.

Розробник:

доцент кафедри

психології діяльності в особливих умовах

Ю. ІЛЬІНА

Юлія ІЛЬІНА